

Sumari

Preàmbul	5
Pròleg	7
Introducció a les jornades culturals de 1980	13
Per una popularització del teatre.....	21
El cinema, un art emmetzinat.....	27
Arts plàstiques.....	29
Situació actual de la cultura musical, el cant coral i la dansa al nostre municipi	33
Educació permanent.....	47
Aportació cultural dels centres d'ensenyament.....	53
Aportació cultural dels instituts a la ciutat de Lleida.....	55
Els estudis universitaris a Lleida.....	57
Una mirada enrere, personal, a tall d'introducció	65
Segones jornades culturals. Lleida, febrer de 1985.....	75
Àrea: ciutat-universitat.....	85
Àrea: festes populars	87
Resolucions de l'àmbit: el fet literari.....	89
Museus, arxius i biblioteques	91
Les institucions i la cultura	93
La música	97
La cultura en les relacions ciutat-universitat.....	103
Àmbit teatre/dansa	107
Les institucions i la cultura	109
Annex.....	119
Post escriptum	121

Preàmbul

Benvolgut lector:

Aquest llibre és fruit, potser a parts iguals, del rigor científic i de la casualitat. Des de l'inici de l'any dedicat al centenari de Jaume Magre vam creure que les trobades culturals celebrades els anys 1980 i 1985 eren una de les fites més representatives del tarannà del Jaume Magre polític: un home entregat a la causa del consens, a cercar la complicitat de tothom per tal d'aconseguir una ciutat millor. Teníem coneixement de com van esdevenir totes dues jornades, en l'impuls de les quals va jugar un paper fonamental l'historiador i primer president de l'Ateneu Popular de Ponent Manuel Lladonosa, però mancava informació exacta de les ponències i el desenvolupament dels debats. Només la casualitat va permetre saber que dues persones, l'historiador Jaume Barrull i la sociòloga Paquita Sanvicén, eren els dipositaris de les actes i part de les ponències de les trobades de 1980 i 1985, respectivament.

Tots dos, amb el rigor d'estudiosos de les ciències socials, han protegit i conservat aquests documents durant uns quaranta anys. Avui, això ens permet tenir informació de primera mà sobre com van esdevenir els debats, quins eren els punts més preocupants de la política cultural del moment i quines les propostes de futur que es van fer en totes dues jornades culturals. Gràcies a la cura de Jaume Barrull i Paquita Sanvicén ara podem divulgar tota la documentació relacionada amb les trobades i, com diu l'autor del pròleg i impulsor de tots dos esdeveniments, Manuel Lladonosa, facilitar la possibilitat de noves trobades culturals en una ciutat, com tot el país, tan necessitada de consensos.

Aquesta és la pretensió del llibre: afavorir i donar impuls a noves trobades culturals que promoguin un consens sobre les prioritats culturals de la ciutat. L'organització d'una nova trobada és feina dels nous responsables polítics de la Paeria que en aquest volum trobaran una eina, una mena de mapa o full de ruta, per entendre com es construeixen les polítiques culturals des d'una mentalitat de consens. Volem agrair, finalment, la col·laboració imprescindible de la Paeria i de Pagès editors per fer possible aquest llibre, una de les aportacions més perdurables de l'any dedicat al centenari del naixement de Jaume Magre.

Un aclariment final: aquest llibre no és la reproducció facsímil dels documents, sinó la seva adaptació per a una millor lectura. Això sí, malgrat alguns dubtes, hem preferit respectar la gramàtica dels i les autores, a excepció de les incorreccions més flagrants.

JUAN CAL

Comissari de l'Any Jaume Magre

Pròleg

Les jornades culturals de la Paeria Una mirada generacional

Dintre de les activitats de l'any Magre, el seu comissari, Juan Cal, ha tingut la bona pensada de promoure l'edició dels textos de les diverses ponències de les jornades culturals de la Paeria de 1980 i 1985. No és el meu objectiu d'incidir en el contingut concret d'aquestes trobades, com ja fan Jaume Barrull per a les de 1980 i Paquita Sanvicén per a les de 1985. Només voldria cridar l'atenció sobre la transcendència d'aquelles sessions i el fet que se situaven en un itinerari de la nostra història recent que convé recordar o conèixer. En aquest sentit les diverses publicacions que han fet un exercici d'introspecció o crítica ciutadana des dels anys cinquanta del segle xx ençà i les mateixes sessions d'aquelles jornades formen part d'un fil roig de pensament, sensibilitats, aspiracions i debats que mai no han cessat. Les diverses activitats de l'any Magre han fet present aquest fil roig a través del nostre personatge com s'ha pogut veure en les taules rodones, l'exposició a l'IEI "L'home inabastable. Jaume Magre", la mateixa exposició del Museu Jaume Morera "Arrels i horitzons. Més d'un segle d'art" amb el seu "Itinerari Magre" i, particularment, l'obra de Cristina Mongay Batlle *Merci, Monsieur Magre* que va treure el diari *Segre* a la darrera diada de Sant Jordi.

Començant per les primeres, les jornades culturals celebrades el dissabte 31 de maig de 1980, matí i tarda, i el diumenge 1 de juny del mateix any al matí, es feren quan es duia una mica més d'un any de les primeres eleccions democràtiques després de la dictadura franquista i la corresponent constitució dels nous ajuntaments. A Lleida es va produir, com en altres poblacions, el que s'anomenà "pacte per al progrés" entre el PSC, PSUC, Convergència Democràtica de Catalunya, Unió Democràtica de Catalunya i Esquerra Republicana de Catalunya amb el socialista Antoni Siurana com a alcalde. En el rerefons d'aquelles eleccions hi havia un llegat de tradicions culturals antifranquistes que s'han recordat, com he suggerit, en les diverses manifestacions de l'any Magre, de crítica al lleidatanisme localista i de reivindicació d'un projecte col·lectiu regenerador i obert. Un itinerari que anava des de la revista *Labor* als

anys cinquanta i el sorgiment d'una elit catalanista, democràtica i progressista, no uniforme però amb uns acords essencials al seu si, i que van passar per tota una sèrie successiva d'iniciatives associatives (Onofre Cerveró i Esbart Màrius Torres del Sícoris Club, Club Esportiu Huracans, Òmnium Cultural, L'Esquella Teatre, el grup d'artistes Cogul, el ressò de la Nova Cançó a Lleida amb Can 64, a part de l'activitat de les agrupacions amb una forta tradició com l'Orfeó Lleidatà, el Centre Excursionista de Lleida, els grups sardanistes, teatrals i artístics o la feina dels col·legis professionals), entre les quals l'Aliança Francesa des de mitjans dels anys cinquanta. Un itinerari en el qual hi trobem el llibre programàtic *Lleida, problema i realitat* publicat el 1967 (Josep Lladonosa, Francesc Porta, Simeó Miquel, Josep Vallverdú i Joan Gabernet), les sales Petite Galerie de la mateixa Aliança, creada el 1968, i Xavier Gosé del Col·legi d'Arquitectes, creada el 1970, la renovació pedagògica i les escoles actives (Alba i Espiga) i la creació dels primers estudis universitaris a finals dels seixanta i primers setanta del segle xx, a banda de l'activitat política i sindical clandestines cada cop més intensa quan s'entrava als anys setanta. Amb un fenomen que caldrà investigar amb major amplitud, el paper de la premsa i els mitjans de comunicació en general amb l'aparició de nous periodistes i una major implicació d'altres de més veterans. En aquesta progressiva emergència d'una societat civil democràtica i regeneradora l'Aliança Francesa constituïa un petit univers cultural dintre de la Lleida dels anys cinquanta, seixanta i setanta, sobretot a partir de finals dels seixanta i els setanta, per tot el que aportava la cultura francesa en els àmbits més diversos, les idees, la política, la religió, l'art, el cinema, la cançó, la literatura, el teatre, etc.

Les noves generacions dels anys setanta recolliren els postulats d'aquesta societat civil i, en particular, la crítica dels autors de *Lleida, problema i realitat* al provincianisme descatalanitzador i culturalment limitat d'horitzons i manifestaren una voluntat civilista i regeneradora. Un bon exemple són els dossiers col·lectius publicats a *Serra d'Or* el novembre de 1970 ("Lleida, un assaig d'aproximació") i a la revista *CAU* del Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Catalunya —un altre nucli dinamitzador de la vida cultural i ciutadana—, dels mesos de setembre i octubre de 1976, titulat "Lleida o la marginació", en plena etapa de la transició democràtica. Aquest darrer dossier prenia un caire de denúncia de la situació del moment i dels "fets" que havien pretès de "desvirtuar la nostra existència", s'hi reclamaven unes altres estructures de comercialització i industrialització de productes agraris i s'hi reivindicaven la cultura i els equipaments socials per a unes terres "que necessiten retrobar-se per a orientar la seva vida futura i comuna" i seguir una línia de "recuperació pròpia", per tal d'omplir un buit històric, segons es manifestava a l'endreuça de la junta de govern de la delegació lleidatana del

col·legi esmentat. El text s'encetava amb un apartat dedicat a la cultura. Tot enllaçant amb el capítol de les crisis històriques de Lleida del llibre *Lleida, problema i realitat*, es feia una lectura crítica de la cultura lleidatana oficial, de la degradació urbana dels darrers quaranta anys i de les realitats rurals i els seus condicionaments. Així mateix, s'hi mostraven les noves experiències universitàries i l'emergència de noves sensibilitats, s'hi criticava el leridanisme i el lleidatanisme i continuava amb un conjunt d'articles sobre ordenació del territori i urbanisme en tot l'àmbit lleidatà on no hi mancava una referència crítica a la no industrialització, tema recurrent en les visions de l'època. Un tercer apartat estava dedicat a l'urbanisme, del qual es feia una revisió des de 1936, i en què es defensava el patrimoni arquitectònic. Un últim apartat es dedicava a la construcció i, seguint el to de repàs crític de la situació heretada i present, no hi mancava la denúncia del pes determinant de l'eslògan "per a Lleida ja està bé". Entre un nombrós reguitzell de signants hi figuraven noms més veterans com Josep Vallverdú i Lluís Domènech i Torres, i de fornades posteriors com Víctor Siurana, Josep Borrell (Xerric), Josep M. Llop, Ramon Morell, Ramon M. Puig, Guillem Sàez Aragonés, Antoni Siurana, Frederic Vilà Tornos o Lluís Claverol. Un bon nombre de col·laboradors formaven part d'una generació d'arquitectes i professionals joves la qual es va implicar a fons a favor del nou pla d'ordenació urbana de Lleida, punt de confluència del moviment de la societat civil i veïnal lleidatana dels anys 1976 i 1977 i de la resistència política antifranquista. Aquí hi trobem diversos personatges que conformarien l'arquitectura i l'urbanisme lleidatà de la democràcia i alguns d'ells figurarien a la Paeria com a polítics o tècnics que elaborarien el guió de les infraestructures públiques a construir en la cultura i els serveis. Tot i el caràcter tècnic de la publicació i el pes de l'arquitectura, l'acte de presentació d'aquest número de la revista *CAU*, el 18 de gener de 1977, fou un esdeveniment cultural i ciutadà de primer ordre i el podem considerar com un manifest d'aquesta nova fornada i el rerefons intel·lectual i mental dels resultats de les primeres eleccions esmentades de 1979, que influiria directament en la política municipal.

Jaume Magre pertanyia a la constel·lació de personatges i de generacions que es movien i s'interconnectaven al voltant de la represa de la cultura catalana i de l'antifranquisme, d'una cultura amb horitzons oberts als corrents internacionals i renovadors, una cultura progressista que acollia amb entusiasme tot el que arribava de les innovacions en l'art, la música, el teatre, el cinema, l'urbanisme, les ideologies i altres experiències novelles que prengueren un gran auge amb l'impacte del 1968 i els seus hereus. Enfront de la cultura franquista i amb la generació de la república exiliada o desapareguda es va recrear una nova "il·lustració" a Lleida com l'havíem vist també en mitjans

republicans des de finals del segle XIX tot reaccionant contra la monarquia de la Restauració.

Aquesta constel·lació de personatges en un moment o altre intervingueren en les activitats de l'Aliança Francesa, de la Petite Galerie o en les iniciatives del mateix Magre a la Paeria de Lleida en esdevenir-ne regidor de Cultura, així com els diferents vectors culturals que protagonitzaven. Durant la mateixa campanya electoral de 1979 no deixaren d'aparèixer articles que demanaven una prioritat cultural de la nova Paeria o reclamaven una major ambició col·lectiva en aquest àmbit. Els resultats de les primeres eleccions crearen una expectativa de participació democràtica i de noves fites a assolir. El fet que Jaume Magre es fes càrrec de la Regidoria de Cultura era ja significatiu i augmentà aquestes expectatives pel seu conegut compromís cultural amb la ciutat i el seu tarannà progressista. La jornada cultural de 1980 fou una manifestació d'aquest itinerari i una radiografia d'aquest estat d'opinió.

Les jornades de 1985 —amb unes sessions prèvies com indica Paquita Sanvicén en aquesta mateixa publicació— començaren el divendres 8 de febrer i continuaren el dissabte 9 de febrer al matí i a la tarda, i el diumenge 10 de febrer al matí; una setmana i escaig més endavant se'n presentaren les conclusions. El context fou diferent. S'havia trencat el pacte per al progrés. Les eleccions de maig de 1983 havien promogut el PSC amb Antoni Siurana al capdavant per majoria absoluta i l'oposició restava reduïda a Convergència i Unió i Aliança Popular. S'havia fragmentat el consens progressista dels anys setanta a la ciutat i es feien sentir fenòmens generals com allò que s'anomenà el “desencís polític”, l'impacte de la postmodernitat i una actitud més individualista. Guanyaven pes uns interessos més sectorials i tot plegat afectava les perspectives més globalitzadores com les que s'havien manifestat a les jornades de 1980. L'editorial de la revista *Ressò* de l'Ateneu Popular de Ponent de gener de 1985 es referia a les properes jornades i, significativament, recomanava “un esforç crític i imaginatiu a fi que els presents no caiguin en la fàcil temptació de presentar reivindicacions de grup o corporatives, o fal·leres personals, i s'aprofundeixi sobre els reptes i demandes que presenta la societat lleidatana en el seu conjunt”. Ara es parlava —o començava a parlar— de consum cultural i de gestors més que no pas de voluntariat cultural, encara que a l'hora de la veritat aquest darrer segment és el que feia rutllar la vida associativa i, fins i tot, col·laborava amb l'altre. Això no obstant, Jaume Magre i els seus col·laboradors li donaren el mateix caire que a la de 1980, reflexiu i alhora analític d'àmbits específics. D'una altra banda, alguns dels plantejaments de 1980 s'havien materialitzat, com l'Escola Municipal de Belles Arts, sota la direcció d'Antoni Llevot, el mateix 1980, un dels fruits més visibles d'aquella trobada, o l'Aula de Teatre Municipal, sota la direcció de Marcel·lí Borrell, el 1981.

Hom se seguia queixant de la feblesa de la societat civil lleidatana, potser comparant-se amb altres ciutats que semblaven més creatives en termes culturals. Això no obstant, la ciutat tenia la seva vitalitat: als diaris *La Mañana* i *Diario de Lérida* s'hi havia afegit *Segre*, tres ràdios generals i algunes de barriada, revistes, algunes nascudes al si de la universitat; al costat de les entitats existents, el 1979 s'hi havia afegit l'Ateneu Popular de Ponent, el qual esdevingué un actor civil rellevant i va mantenir un enfocament socialment globalitzador mitjançant la seva revista *Ressò* i els seus cicles; entitats de barriada, fanzins, *El Callejón*, noves llibreries, el grup d'intel·lectuals catòlics Francesc Eiximenis. S'havia incrementat la nòmina de poetes, artistes, músics, investigadors, bona part sorgits de la universitat, sovint provinents de les poblacions del territori. El moviment feminista emergit els anys de la transició democràtica prenia una major força. Hi havia les iniciatives culturals que promovia Jaume Magre a la Paeria com el Premi d'Assaig Josep Vallverdú, la primera convocatòria del qual es lliurà el 1984, o la col·lecció "La Banqueta", la tasca arqueològica, el suport a les iniciatives de les associacions, a banda de les esmentades Escola de Belles Arts i Aula de Teatre, així com el procés de millora del conservatori de música, que el 1983 obtenia el grau professional. L'auditori on s'hauria d'ubicar el Conservatori i Escola Municipal de Música estava en projecte. S'hi afegia la tasca de les altres administracions, com ara la Diputació, amb la reforma de l'IEI que s'estava plantejant, o la Generalitat de Catalunya.

El que era obvi era l'existència d'una major pluralitat en les concepcions i les visions culturals, que, d'alguna manera, es corresponia amb el fet que l'administració de la Generalitat estava en mans de Convergència i Unió i la local, en diverses ciutats, entre les quals Lleida, era en mans socialistes. Aquest fenomen encara fora més evident arran de les eleccions locals a Lleida de 1987, que modificaren la majoria existent a la Paeria i donaren lloc al govern de coalició de Convergència i Unió amb Aliança Popular i el grup Freixes, presidit pel convergent Manuel Oronich, encara que dos anys després els socialistes recuperaven la governança municipal fruit d'una moció de censura.

Però el pluralisme també es basava en el fet que el catalanisme no estigués representat únicament per Convergència i Unió, sinó que s'hi fes present un important nucli pertanyent o proper a Esquerra Republicana de Catalunya, o que apareguessin posicions d'un catalanisme més crític. En aquest sentit no fou en va que es fes una nova lectura introspectiva lleidatana el 1984 amb el llibre de Miquel Pueyo *Lleida: ni blancs ni negres, sinó espanyols* que actualitzava la crítica al lleidatanisme que havia fet *Lleida, problema i realitat* i aquells dossiers. Pueyo acabaria pilotant la reforma de l'IEI encetada el 1986. La universitat, i al seu si els estudis de lletres, jugaven el seu paper en el món acadèmic de la cultura de les humanitats i generaven noves for-

mes lúdiques i de presència social, encara que alguns es lamentessin que no es veien prou universitaris a les conferències o en l'àmbit associatiu (vegeu la introducció de Jaume Barrull a les jornades de 1980). Però a mesura que s'incrementava el pes del món educatiu, el fet es projectava en una nova realitat, com es veuria amb la col·laboració de la universitat amb el nou IEI reformat o les iniciatives nascudes al si del redós universitari. Fou així indicatiu que dos joves llicenciats de lletres de l'Estudi General de Lleida, Núria Perpinyà i Xavier Macià, guanyessin conjuntament, el 1984, el primer premi Josep Vallverdú amb l'obra *La poesia de Gabriel Ferrater*. Val a dir que tant els estudis universitaris com els centres d'ensenyament amb l'increment dels instituts permeteren un eixamplament del quadre d'escriptors i intel·lectuals lleidatans. El mateix Macià, en aquest sentit, coordinaria un nou dossier col·lectiu, a la revista *Serra d'Or*, l'octubre de 1990, vint anys després d'aquell altre número d'octubre de 1970, dedicat a "Ponent, cultura i lletres", on hi eren presents personatges veterans i, sobretot, una nova fornada d'escriptors i crítics. Feia palesa l'evolució experimentada a la ciutat i els seus progressos en infraestructures i fites culturals.

En conjunt les jornades de 1980 i 1985 permeteren de conèixer la situació real dels diferents àmbits de la vida cultural i oferiren un remarcable intercanvi. En el moment de realitzar les segones, el conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya era Joan Rigol, que en el seu curt període de mandat va promoure el diàleg i pacte cultural entre les diferents tendències del moment i també generà expectatives de major col·laboració entre les administracions. Magre, en tot cas, a l'exposició de les conclusions de les jornades, feta a la Paeria el 21 de febrer de 1985, indicà la seva voluntat de presentar al conseller les demandes culturals de la ciutat. Assenyalò de passada que les relacions entre les diverses administracions, si més no en l'àmbit de la cultura, és un tema a estudiar o aprofundir. A banda, per als qui vam gaudir d'estar-hi presents va restar un pòsit de desigs constructius i positius i d'experiència participativa en la bastida civil i cívica de la ciutat, que és ben oportú de donar a conèixer en aquesta publicació i que serà bo de repetir en el proper futur.

MANUEL LLADONOSA VALL-LLEBRERA

Introducció a les jornades culturals de 1980

Diuen que quan Prat de la Riba va accedir a la presidència de la Diputació de Barcelona (1907) va exclamar: “Magnífic, tot està per fer!” És probable que aquells que van arribar als primers ajuntaments democràtics després de la dictadura franquista experimentessin un sentiment semblant. Una manera de veure les coses que va facilitar, aquell any 1979, la constitució de l’anomenat “pacte de progrés” entre les esquerres (PSC, PSUC) i el nacionalisme (CiU, ERC). Les jornades “La vida cultural a Lleida, avui” es poden enquadrar en l’esperit unitari que havia animat aquells primers ajuntaments. Tanmateix, aquest esperit s’havia vist sensiblement erosionat per les eleccions al Parlament de Catalunya del març de 1980. Aquests comicis havien transcorregut en un ambient força agre a causa, sobretot, de la campanya finançada i dirigida pel Foment de Treball a favor de les opcions de centre-dreta i, per tant, contra les esquerres. Així, el mateix dia que es feien les jornades culturals, Josep Maria Carrera, secretari de les joventuts centristes, assegurava a *La Mañana* que els joves alemanys “están contentos por la derrota marxista en Catalunya”.

Malgrat tot, la iniciativa de fer aquelles jornades va ser de Josep Varela, president d’Òmnium Cultural i director de l’Institut Gili i Gaya, políticament independent, però proper a Convergència Democràtica: de fet, pocs mesos més tard va ser nomenat cap dels Serveis Territorials de Cultura pel primer govern Pujol. Varela ho va proposar a Manuel Lladonosa, aleshores militant socialista, i tots dos a Jaume Magre, regidor de Cultura. Magre era un home de partit, del PSC, però també era un home obert a les iniciatives que considerava interessants encara que no fossin idea seva o del seu partit.

Les jornades es van fer els dies 31 de maig, a la casa d’Exercicis de la Seu Vella, i 1 de juny, al Saló de Plens de la Paeria. Potser es volia solemnitzar la cloenda, però també és cert que aquell dia, diumenge, la Seu estava ocupada pel Retir Extraordinari, aquell any el XXXV; si tradicionalment s’havia destinat als homes, ara també convocava les dones.

Aquells dies, però, l'atenció principal de la premsa lleidatana, *La Mañana* i *El Diario de Lérida*, era el desenllaç de la moció de censura, la primera en el nou règim constitucional, que el PSOE havia presentat contra el president Adolfo Suárez. A *La Mañana*, l'anunci de les jornades compartia la portada amb el Dia de les Forces Armades; l'alliberament de Jesús Serra, president de la companyia d'assegurances Catalana Occident, segrestat per ETA; unes declaracions del president Pujol després de ser rebut pel rei; la vista de Joan Pau II a la UNESCO; i l'ascens de l'Andorra a segona divisió. El diari catòlic, a més de les informacions generals, centrava la seva atenció en el Retir Extraordinari i en el segrest judicial de la revista *La Higiénica*, publicada per un grup d'estudiants de filologia. Els seus lectors van haver d'esperar el dia 4 de juny per tenir una breu crònica de les jornades, a la pàgina 4.

Aquestes jornades es van organitzar en set àmbits, cadascun amb un ponent. *Teatre-Cinema*: Marcel·lí Borrell, vinculat al grup de teatre L'Esquella, seria el primer director de l'Aula Municipal de Teatre. *Biblioteques-Museus*: Víctor Siurana, filòsof i director de la Delegació de la Facultat de Filologia de la UB; aquesta ponència no estava inclosa en el dossier, possiblement perquè no estava redactada; tanmateix, llegint les conclusions hom pot fer-se una idea força cabal tant de l'estat, més aviat precari, de totes dues institucions, com d'algunes propostes de futur; propostes que es mouen entre allò concret i un enfocament més general i força teòric del paper que havien de tenir aquestes dues institucions. *Música-Dansa-Cant Coral*: Carme Valls, cantant soprano, especialista en pedagogia musical i directora de la Coral Shalom; *Arts Plàstiques*: Ramon Maria Puig, arquitecte i un dels responsables de la molt activa sala d'exposicions Xavier Gosé de la delegació del Col·legi d'Arquitectes; Puig no va escriure la seva ponència, sinó que va parlar a partir d'un guió. L'àmbit *Aportació Cultural* es referia a l'aportació dels centres d'ensenyament universitaris i d'ensenyament mitjà; sobre els primers hi havia dues ponències: la de Dolors Sistac, filòloga i professora de l'Escola Normal de Magisteri ("Encara a l'escola Universitària del professorat d'EGB"), i la de Manuel Lladonosa, historiador i professor a l'Estudi General ("Els estudis universitaris a Lleida"); s'hi afegia la de Josep Varela ("Aportació cultural dels instituts a la ciutat de Lleida"). *Medis de Comunicació*: Antoni Novell, cap de comunicació de la cervesera San Miguel; aquesta ponència tampoc estava inclosa en el dossier; Novell, segons les conclusions, posà l'accent en el paper de coordinació que poden jugar els mitjans de comunicació i en la necessitat que els diaris locals tinguessin un corrector de català, ja que aquests mitjans començaven a introduir la llengua catalana sense el necessari rigor. *Cultura i Educació Permanent*: Àngel Ros, físic, molt vinculat a la Federació d'Associacions de Veïns, de la qual va ser fundador, secretari i president; una mena de subtítol de la ponència assenyalava

els temes a tractar: “ateneus-folklore-ecologia-barris”. Cada ponència, segons l’orientació general dels organitzadors, havia de tenir dues parts: una exposició de la situació actual i unes propostes de futur.

En general, el balanç de la situació actual no és gaire positiu. Marcel·lí Borrell, per exemple, després d’assenyalar els grans buits en aquest camp, certament molt ampli, i d’analitzar els claroscurs d’un fet força present en la vida cultural de la ciutat, el teatre amateur, arremet amb duresa contra l’oferta cinematogràfica, tant des del punt de vista de la programació (excessivament pendent dels títols comercials) com de les condicions de projecció (talls arbitraris, males còpies, etc.). Per a Ramon Maria Puig, l’evident crisi de les arts plàstiques no és, pròpiament, un fenomen lleidatà, sinó universal: “la situació general de la Plàstica a tot el món, diu, no és pas brillant”; Puig és especialment crític amb l’arquitectura (els diferents agents que la conformen), culpable de “l’horrible ciutat que és la Lleida del segle xx”. Tant Josep Varela com Manuel Lladonosa també són molt crítics amb la contribució dels respectius centres d’ensenyament a la vida cultural de la ciutat: “l’aportació cultural dels instituts a Lleida la veig pobra i curta, de vol gallinaci”, diu Varela; mentre que Lladonosa afirma que “a nivell de la cultura de Lleida els 3.000 estudiants i els 200 professors del centres deponents de les tres universitats no es noten prou”.

L’optimisme dels ponents potser es posa més de manifest en les propostes de futur que no pas a l’hora de fer balanç. Així i tot, Puig posa en relleu el bon moment que viu la fotografia, “l’activitat artística més viva, amb més eufòria i inquietud”. Àngel Ros també dona una visió força positiva del paper desenvolupat per les associacions de veïns (per algunes, si hem de precisar); destaca com a model a seguir el paper d’alguna biblioteca com a dinamitzadora cultural del barri o de les setmanes culturals, amb força tradició, o el paper de les associacions veïnals en la divulgació de la llengua i la cultura catalanes. Posa l’accent en el paper d’una associació ja històrica, com era el Centre Excursionista, i en altres de més recents, com són els Consells de Cultura Popular, especialment en la recuperació de festes i tradicions, els grups ecologistes, centrats especialment en objectius locals (recuperació de la Mitjana), o l’Ateneu Popular de Ponent, “una de les experiències més positives” dels darrers temps, tant cultural com de participació. Justament, era l’escassa participació, afirma Ros, l’aspecte més negatiu en el camp associatiu, cultural o no; també assenyalava com un tema important “la problemàtica relació: cultura de la immigració-cultura d’aquí”.

Tant Carme Valls com Lladonosa fan una elaborada exposició de l’estat dels respectius camps d’anàlisi. Al seu torn, Puig, al referir-se al Sindicat d’Artistes, s’atreveix amb un dels temes estrella de la Transició: les iniciatives de base, autogestionades i, sovint, de difícil organització. L’arquitecte posa en

dubte que aquesta estructura sindical fos “un element aglutinador i generador de vida artística”; més aviat, diu, seria a l'inrevés: si hi ha vida artística potser hi haurà “un sindicat viu d'una manera automàtica i no tan precari com ara”.

La Mañana del dia 3 de juny publica un resum de les conclusions de les jornades: “Muchas reivindicaciones para una situación lamentable”, deia el subtítol.

En aquestes conclusions, els diferents àmbits tendeixen a coincidir en quatre aspectes: ensenyament, barris, coordinació i participació, especialment a través del Consell Municipal de Cultura.

Respecte a l'ensenyament, les conclusions es refereixen tant a la importància de l'escola (sovint es fan propostes —per exemple des de les ponències de Teatre o Música— reclamant canvis en els plans d'estudis, cosa que no estava a l'abast de l'Ajuntament) com a la creació de centres específics: Centre d'Estudis Teatral (després Aula Municipal de Teatre); Escola de Belles Arts; reformar en profunditat el Conservatori de Música; Escola Oficial de Dansa. Quan es parla d'educació, moltes de les propostes passen, tal com assenyala Dolors Sistac, per l'Escola Normal, un camp (plans d'estudi, creació de noves places de professorat, etc.) en el qual difícilment es podia incidir. Des de la lògica de les jornades s'assenyala la cultura com un dels principals instruments per cohesionar i revitalitzar els barris, una necessitat que la lluita veïnal, una de les dinàmiques socials més interessants i definitòries del tardofranquisme i primers anys de la Transició, havia fet patent; des d'aquesta perspectiva es posa de manifest la urgència per dotar de locals les associacions de veïns, “essencials per reforçar la cultura catalana”.

La creació de l'Aula Municipal de Teatre, de l'Escola Municipal de Belles Arts i la reforma —més aviat la refundació— del Conservatori Municipal de Música, totes tres iniciatives molt en consonància amb la sensibilitat de les jornades, va ser un dels principals signes d'identitat del primer mandat de Magre com a regidor de Cultura.

Moltes altres aspiracions, com ara un teatre municipal, es van fer esperar; mentre que d'altres, com ara la creació d'un centre de mitjans audiovisuals, d'una escola de dansa, d'un arxiu municipal de les diferents coreografies, no han tirat endavant. Pel que fa a les biblioteques, Lleida continua sent deficiària, però s'ha guanyat dos museus i un centre d'art, importants i amb una activitat i projecció pública destacada.

Fora de l'estricta marc municipal una les iniciatives sorgides de les jornades, a proposta de Varela, que van tirar endavant va ser la reconversió del Camp Escolar en un espai obert al conjunt de les escoles de la ciutat. Per contra, la proposta feta per Lladonosa d'integrar l'IEI dins la universitat com

“el gran centre d’investigació” no va ser atesa. De fet, les propostes sobre la universitat són molt pròpies del moment en què es va fundar, quan les institucions locals estaven jugant un paper important; la consolidació (lenta si es vol) d’aquests estudis, però sobretot la creació de la UdL, va provocar canvis importants en la dinàmica universitària i, per tant, aquelles propostes deixaren pas a unes altres força diferents.

Com passa sovint amb alguns esdeveniments, les jornades de 1980 es van acabar convertint en un referent obligat i, potser, en una mena de mite fundacional. Reunir el món cultural, farcit de capelletes (val a dir que com tants d’altres), no és una empresa sempre fàcil. La singular conjuntura política i el tarannà de Jaume Magre segur que hi van jugar a favor. Que es convertís en un referent mític, potser té tant a veure amb el fet que no poques propostes es van acabar tirant endavant, com amb el fet que el temps ha fet oblidar totes aquelles altres que es van quedar encallades. D’altra banda, aquest oblit potser també explica que la documentació generada no s’arribés a publicar mai. Josep Varela explica que ell va alçar acta dels debats, un document que generosament va lliurar a la regidoria, però del qual, imprudentment, no va guardar cap còpia i que, per tant, potser s’ha perdut. Publicar el dossier quaranta-quatre anys més tard, a més d’un reconeixement al paper de Jaume Magre en la cultura d’aquesta ciutat i a tots els participants, pot ser també una incitació a recuperar un debat que mai s’hauria d’abandonar. La manera com aquests papers poden ara arribar al lector —i a l’Arxiu Municipal— no deixa de ser una aventura un pèl curiosa. Quan a les darreries del segle passat estàvem escrivint el volum VIII de la *Història de Lleida*, algú —lamentablement he oblidat qui— em va fer arribar aquell dossier. La manca d’espai, massa sovint un substancial condicionant de tot allò que es publica, va fer que només en donéssim la notícia i n’assenyaléssim la importància, però sense analitzar les propostes dels ponents. Dic això, més que res, per si ara l’anònim donant es vol reivindicar. En tot cas, per la meua part puc presumir d’haver-lo guardat fins avui.

JAUME BARRULL PELEGRÍ

Aquest dossier conté les ponències que foren presentades durant el cap de setmana que dedicàrem a “La vida cultural a Lleida, avui”.

Teatre-Cinema: Marcel·lí Borrell

Biblioteques-Museus: Víctor Siurana (no inclosa)

Música-Dances-Cant Coral: Carme Valls

Arts Plàstiques: Ramon Puig

Aportació Cultural Manel Lladonosa i Dolors Sistac (Universitat)

Centres Ensenyants: Josep Varela (mitjà)

Medis Comunicació: Antoni Novell (no inclosa)

Cultura i Educació Permanent: Àngel Ros

(ateneus, folklore, ecologia, barris)

Per una popularització del teatre

Visió global i de conjunt de la situació cultural

Intentar prendre postura, interpretació enfront del món teatral aïllant-lo del context cultural per on aquest desenvolupament s'esdevindria un enfoc curt de perspectiva i alhora, condemnat al més rotund fracàs.

Cal doncs donar un cop d'ull al panorama cultural si volem encetar un treball amb voluntat d'aconseguir bona collita. Cal, per altra banda, deixar ben clar d'antuvi què és el que volem dir quan parlem de "cultura". Sebastià Serrano ha emmarcat una definició que situa el concepte cultura en una dimensió prou entenedora "la cultura és el mitjà de comunicació de l'home i no existeix cap aspecte de la vida humana que la cultura no toqui".

En la nostra circumstància i en la nostra terra que és Lleida, Catalunya, estem patint encara el resultat de 40 anys de política cultural feixista. Repressió i manca de llibertat per gaudir una autèntica comunicació catalana han abocat a la traumàtica separació entre les masses populars i la cultura pròpia.

Com a part fonamental d'aquesta comunicació, d'aquesta cultura catalana, el teatre presenta greus problemes d'eficàcia comunicacional. Salta a la vista que avui la necessitat social que el poble sent pel teatre és pràcticament nul·la. Si un Reial Decret prohibís ara mateix el teatre, crec que no hi hauria cap reacció, cap daltabaix veritablement popular contra tal mesura.

El teatre, com a part integrant i molt important d'aquesta cultura, comunicació bloquejada, no pot fer la guerra pel seu

En aquesta situació de reviscolament que el teatre ha d'emprendre tot seguit, per recuperar les capes majoritàries de la població, cal no oblidar el paper fonamental que part a tal progrés suposa el concretar, sense embuts i amb voluntat autocrítica, la veritable transcendència que avui, a Lleida, té el fet teatral.

I això ens situa en el punt segon.

Anàlisi del fet teatral lleidatà. Actituds dels grups de teatre. Relació teatre-poble

Deixant de banda l'escàs teatre comercial que porten els empresaris de parets, la realitat teatral abasta a la nostra ciutat un nivell purament testimonial. Les produccions que els diferents grups realitzen al llarg de l'any, no arriben a concretar, a tot estirar a més d'un 2 o 3 per cent de la població. Limitat al reduït cercle d'amics i parents, el teatre lleidatà s'esdevé una petita fira de vanitats i de picabaralles. Les tristes convulsions d'aquestes lluites, si més no verbals, són en realitat una tempesta en un vas d'aigua. De totes maneres, però, les conseqüències les paga la ciutat en pes.

Avui per avui, la nòmina de grups arriba a la important xifra de 7 formacions escèniques: AEM, ATC, L'Esquella, Plou i fa sol, Talia, La Tomatera i Els Tranquils. A part alguns grups esporàdics d'instituts i barriades.

En general, l'actitud d'aquest grups respon a una única tradició avui caducada del teatre: la barreja d'un teatre de l'empresa i un teatre amateur, refugiat, majoritàriament en centres parroquials i entitats recreatives o culturals supervivents d'abans de la guerra. L'actitud "empresarial" de bona quantitat de grups lleidatans, es concreta en donar algunes, poques, representacions teatrals a preus gairebé populars. I en els "bolos" per comarques oferint productes diferent als presentats en llurs locals respectius. Les ajudes públiques en format de subvencions, son tan rares com pobres quan cauen.

Quant a l'actitud "professional" (en el sentit de gent que fan professió d'una activitat concreta) de bona part d'aquests grups, són oportunes les paraules de Xavier Fàbregas, que podeu trobar al llibre "El teatre o la vida" Diu així: molta gent s'apropa als grups de teatre perquè, pensen, sortir a l'escenari dona notorietat. Fins i tot una certa popularitat. Aquesta motivació em sembla que és bastant general: aquests individus es creuen, generalment, posseïdors d'un carisma que s'ha de mostrar públicament així que s'exhibeixi. Qualsevol consideració de disciplina, de gimnàstica d'unes facultats personals, els és aliena, no diguem ja cap reflexió sobre la feina col·lectiva, sobre la responsabilitat que comporta aquesta feina. Creuen, en el pitjor dels casos, que la improvisació els salvarà personalment i que la resta té poca importància" (pag. 148).

Conseqüentment, la relació d'aquest tipus de teatre amb el poble de Lleida, no pot anar més enllà dels testimoni narcisista. No obstant, aquesta discutible presència teatral, ha fet possible el manteniment d'una mena de foc sagrat, a l'espera de poder provocar algun dia, un incendi de proporcions importants.

I avui, ara mateix, crec es arribada l'hora d'aprofitar la flama, el petit caliu.

Aquest llibre ha estat una iniciativa de la Comissió organitzadora del Centenari de Jaume Magre

- © Coordinació editorial: Juan Cal Sánchez, 2024
- © Fotografia de portada: Miquel Asensio Fontova, 2024
- © Transcripció dels textos: Maria Terré Guillaumet, 2024
- © del pròleg: Manuel Lladonosa i Vall-llebrera, 2024
- © de les introduccions: Jaume Barrull Pelegrí i Paquita Sanvicén Torné, 2024
- © d'aquesta edició:
Pagès editors, SL, 2024
C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat

Ajuntament de Lleida, 2024
Plaça Paeria, 1 - 25007 Lleida
paeria@paeria.cat
www.paeria.cat

Primera edició: octubre de 2024

DL: L 676-2024

ISBN: 978-84-1303-578-9

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL

www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.